

eorum, quæ seipſos condemnauerunt. Gens faciens fructum regni, gentium fideles, fidelesq; nouæ legis. Cadit impingit que in lapidem, qui offendi, qui peccat in ipsum, qui non credit in eum. Et confringetur, quia perpetuò damnabitur. Cadit lapis super eum, quem condemnat, quem punit, quem supplicij deputat æternis, & ideo conterit & comminuit eum. Tunc intellexerunt principes sacerdotum & Phariſæi, de se dictas parabolas, & manus iniectissent in eum, nisi turbarū metus eos corripuiſſet, quæ habebant eum ut prophetam: & insignem quidem prophetam, quem diu expectauerāt. Ergo lapidi angulari capiti nostro, quod nos deo cōiunxit, cōpaginauit & uniuuit, sic hæreamus, ut nunquā separari ualeamus: ut per ipsum summū patrem, qui eum in uineam suam, ut reuereremur ipsum, misit, glorificemus in spiritu sancto, & laudem, & honorem, & indeficientem gratiarum actionem ei iugiter perſoluamus, in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

206



Respondens IESVS, dixit iterū in parabolis eis, dicens. ¶ Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias: & nolabant uenire. Iterū misit alios seruos dicentes: Dicite inuitatis, ecce prandiū meum parauit: tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam: reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiæ quidē paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni: Ite ergo ad exitus uiarū, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Intrauit autem rex, ut uideret discumbentes, & uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. ¶ Tunc abeuntes Phariſæi, cōsiliū inierunt, ut caperēt eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia uerax es, & uiam dei in ueritate doces, & nō est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi uideatur, licet census dari Cæsari, an non? Cognita autem IESVS nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerūt ei denariū. Et ait illis IESVS: Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. Et audiētes mirati sunt, & relicto eo abierunt. ¶ In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes: Magister, Moyses dixit: si quis mortuus fuerit, non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitet

207

208

209

suscitet

suscitet semen fratri suo . Erant autem apud nos septem fratres , & primus
 uxore ducta defunctus est , & non habens semen , reliquit uxorem suam fra-
 tri suo . Similiter secundus & tertius usque ad septimum : nouissimè autem
 omnium & mulier defuncta est . In resurrectione ergo cuius erit de septem
 35 uxor? omnes enim habuerunt eam . Respondens autem IESVS , ait illis :
 Erratis nesciètes scripturas , neque uirtutem dei . In resurrectione enim ne-
 que nubent neque nubentur , sed erunt sicut angeli dei in cælo . De resurre-
 ctione autem mortuorū nō legistis , quod dictum est à deo , dicente uobis :
 Ego sum deus Abrahā , & deus Isaac , & deus Iacob ? Nō est deus mortuo-
 40 rum , sed uiuentiū . Et audientes turbæ mirabantur in doctrina eius . ¶ Pha²⁰⁹
 risæi autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis , cōuenerunt
 in unū , & interrogauit eum unus ex eis legis doctor , tentans eū : Magister ,
 quod est mandatum magnum in lege ? Ait illi IESVS : Diliges dominum
 deum tuum ex toto corde tuo , & in tota anima tua , & in tota mente tua .
 45 Hoc est maximum & primum mandatum . Secundum autem simile est hu-
 ic : Diliges proximum tuum sicut teipsum . In his duobus mandatis uniuersa
 lex pendet & prophetæ . ¶ Congregatis autem Phariseis , interrogauit²¹⁰
 eos IESVS , dicens : Quid uobis uidetur de CHRISTO ? Cuius filius est ?
 Dicunt ei : Dauid . Ait illis : Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eū do-
 50 minū , dicens : Dixit dominus domino meo , sede à dextris meis , Donec po-
 nam inimicos tuos scabellum pedū tuorum ? Si ergo Dauid uocat eum do-
 minum , quomodo filius eius est ? Et nemo poterat ei respōdere uerbū , ne-
 que ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare .

ANNOTATIONES BREUES XXV. CIRCA LITERAM CAP. XXII.

6	occisa - sunt,	discumbentibus	37	nubentur,
	κθυμένα			γαμοῦσιν
	immolata,	17	mittite eum	ἐγκαμίζονται
	maçtata		ἀρατε αὐτόν βάλετε	ducunt uxores
	7	in uillam suam,	19	caperent
	ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ		παγιλεύσασιν	37
	in proprium agrum,		illaquearent	erunt
	in suum rus	23	nequitia	ἔισι
	8	Rex autem	τὴν πονηρίαν	38
	* ἐκεῖνος ille		malitia,	38
	12	quoscūque	uersutia	39
	ὅσους	25	illis	40
	quotquot		- IESVS	mirabātur in doctrina
	12	eius	30	ἐξεπλήσοντο ἐπὶ τῇ διδασκ
	ἐκεῖνοι		filium,	stupebāt de doctrina (χρῆ
	illi		τέκνα	41
	13	malos	liberos	silentium imposuisset
	πονηροῦσθε	36	plurale.	ἐφίμωσε
	& malos		uirtutem	os occlusisset,
	14	discumbentium.	τὴν δύναμιν	os obturasset
		37	nubent	42
				tentans eum
				* ἢ λέγων

& dicens.
44 ex ep̄ in
& infra.

45 maximum
μεγάλη
positiuum

47 pendeſ
πρέμαντα
plurale.

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

206 »



»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

Vabus præmissis parabolis, tertiam eisdem de rebus eis proponit dominus, ac dicit. ¶ Simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias, & non lebant uenire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandium meum parauit, tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos, occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis, Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae sunt nuptiae discubentibus. Intrauit autem rex, ut uideret discubentes: et uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo huc intraisti non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi autem sunt uocati, pauci uero electi. ¶ Regnum hic celorum dicitur regnum CHRISTI in terra. Homo rex, deus pater: Filius eius, CHRISTVS dominus. Nuptiae, nuptiae filij dei & ecclesiae. Vocatio, diuinae bonitatis nos saluare uolentis prauentio. Serui primo missi, prophetae ueteris legis uocantes ad CHRISTVM. Venire tunc noluerunt, quia prophetas non audierunt, neque dei mandata obseruauerunt. Alij serui, apostoli & discipuli. Inuitatio, est uocationis super bonae uoluntatis dei insinuatio. Prandium, conuiuium CHRISTI. Locus conuiuij, domus dei. Tauri & altitia occisa & parata, corpus & sanguis CHRISTI pro nobis immolata, spiritualis cibus & potus uiuifice ac diuinae animas alentia. Inuitati neglexerunt, id est non curarunt: quia terrena spiritualibus alimonijs praposuerunt, quod designat id: Et abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Quod apostolos & discipulos, seruos summi regis ad conuiuium regis aeterni, & spirituales nuptias uocantes tenuerunt, & contumelios affecterunt, & etiam occiderunt: ex Actis apostolicis notum est: nam lapidauerunt Stephanum. Lapidabant (inquit) Stephanum inuocantem & dicentem: Domine IESU suscipe spiritum meum, ceciderunt apostolos: & illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESU contumeliam pati, occiderunt Iacobum fratrem Ioannis gladio, ut habet cap. 12. sed & Iacobum iustum e pinna templi praecipitem dantes, pertica fullos enecarunt, de quo Aegesippus in Actis apostolicorum uirorum insignem reliquit historiam. Exercitus quos rex, coelestis pater, misit ad perdendos homicidas illos, & urbem illorum succendendam, quae Hierusalem intelligitur, fuerunt Romani, ducibus Vespasiano & Tito. Et illi non fuerunt digni, ut intraret ad nuptias filij dei, & ad prandium eius, quod durat usque in finem mundi. Cuius coena in nouissimo tempore erit, & complebitur (impleto saluandorum numero) in regno coelesti: ut ex Lucae 14. haud obscure intelligitur. Exitus uiarum, egressio est ad gentes, quod et factum in Actis perhibetur: Vobis (aiunt) oportebat primum loqui uerbum dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis aeternae uitae, ecce conuertimur ad gentes. Congregauerunt omnes quos inuenerunt, scilicet uolentes ad prandium uenire, & malos & bonos: quia gentiles & Iudaeos, nam Iudaei ob honorem legis dei quam semper habuerant, boni nomine

mine honorantur: gentiles autē nō. Vestis nuptialis, fides CHRISTI, & pura ex fidei regeneratiōe innocētia. Qui nō habuit uestē nuptialē, infideles corde significat, & co inquinatas uitijs, immūditijsq; habētes cōscientias. Obmutuit, quia eos qui sunt eius modi, propria conscientia iudicat & cōdemnat. Ministri, angeli, diuinæ iustitiæ executores. Tenebræ exteriores, inferi. Fletus ac stridor dentiū, supplicia indicāt. Multi uocantur, quia omnes ad quos nuncijs dei perueniunt: atqui in omnem terram exiuit sonus eorum. Sed pauci sunt electi. Ideo non est differendum ad finē usq; intendere fidei operibus: quia diuina illa, & rara bonitatis dei electiōe saluādi sunt perpauci. Nō omnes ergo uestē habebūt nuptialē, quod oculos regis nihil nō uidentis, latere haud poterit. Hoc esse arbitror parabola, sub breuitate tactū mysteriū. Cæterū quia dominus principes sacerdotū & Phariseos in sermōe ceperat, adeo ut seipfos proprio ore iudicārēt ac cōdemnarēt, uersutia eorū, peruersaq; malitia ad hoc laborauit, ut dominū quoq; uitā, qui dei sapientia est, & scientiarum dominus, sermone illaquearent, qui illaqueari nō poterat, ut prorsus infallibilis atq; indeceptibilis. Quod subdit Matthæus, dicens. ¶ Tunc abeuntes Pharisei consiliū inierūt, ut caperent eum in sermone: 207. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia uerax es, & uiam dei in ueritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi uideatur: licet cēsum dare Cæsari, an nō? Cognita autem IESVS nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis IESVS. Cuius est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. ¶ Stulti, consilium ceperunt, nescientes contra dominum non esse consilium: & miserunt discipulos suos cum Herodianis, qui præfecti erant tributis exigendis: ut latentius eum caperēt, quem nihil latere poterat, & qui uerè erat (ut sic dicam) incapibilis. Qui non sine subdola, serpentina, diabolica que hypocrisis locuti sunt, cum dixerūt: Magister, scimus quia uerax es: & reliqua quæ subdiderunt, maligna fallendi cupiditate uerba. Et quales essent magistri, qui tales habebant discipulos: Et arbitrabantur ad interrogationem suam: Licet census dare Cæsari, an non? dominum non posse respondere, nisi sic, aut non, aut affirmādo, aut refutādo. Quod si responderet, sic: omnes ludæos redderet sibi inimicos, si, nō: præsentibus essent Herodiani, qui hoc illico aut ulciscerentur seuere, aut ulcisci procurarent, ut in Theoda & Iuda Galilæo factum est. Sed dominus omnia noscens, & uersutum consilium, & subdolam tum mittentium, tum missorum mentem, non respondit ut cogitauerant: quin & eorum uasritiem aperuit, cum ait: Quid me tentatis hypocritæ? & contra quam ipsi machinati fuerant, eos cepit ex proprio sermone, adeo ut quos adduxerāt ad apprehendendū eum, per eisdem fuerint apprehendendi: nam ipsi habebant numisma census, quod iussi exhibuerunt: & cū dominus eos interrogaret, cuius esset hæc imago, id est cuius imagine numisma signatum esset, & cuius inscriptio: ipsi incauti sophistæ (quæ enim aduersus deum cautela præualeret?) responderunt: Cæsaris. Et ex sermone eorum dominus conclusit: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. nam ipsi dixerant interrogati, imaginem esse Cæsaris pariter & inscriptionem: quare & numisma ipsum. Sic proprio ore seque ipsis illaqueati, non habuerūt in quo dominum, uel tantillum accusarent: sed si quid fuit accusandum, in ipsis fuit: & ita qui uenerant ut accusarent, confusi recesserunt, & accusandi. Sed & astu (quis dubitat?) Phariseorum submissi sunt & Sadducei, ut dominum in aliquo aut caperēt, aut certe silendi necessitatem illi iniicerent. Quis enim non uideat Phariseos hunc nodum, proponentibus Sadduceis non potuisse dissoluere aliquando? Et ideo non dubitare quin Sadducei, quæ secta erit eis aduersa, ut ipsis hoc scrupulo silentium imposuerant

- 208 » aliquando, aut ad aliquid in consentaneis adegerant: ita & domino facturi essent? Sed
 » longe secus euenit atque cogitauerant. Quod hoc modo subdit Matthaeus. ¶ In il-
 » lo die accesserunt ad eum Sadducaei, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogaue-
 » runt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit, si quis mortuus fuerit, non habes filium, ut du-
 » cat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fra-
 » tres, & primus uxore ducta defunctus est, & non habes seminem, reliquit uxorem suam fra-
 » tri suo. Similiter secundus & tertius, usque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mu-
 » lier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septem uxor? Omnes enim habue-
 » runt eam. Respondens autem IESVS, ait illis: Erratis nescientes scripturas, neque uir-
 » tutem dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut an-
 » geli dei in caelo. De resurrectione autem mortuorum, non legistis quod dictum à
 » deo dicente uobis: Ego sum deus Abraam, & deus Isaac, & deus Iacob. Non est de-
 » us mortuorum, sed uiuentium. Et audientes turbæ, mirabantur de doctrina eius. ¶ Istud
 » erat Sadducæorum telum quo Phariseos expugnabant, sed domino minus fuit, quam
 » plübeus pugio. Dicebant autem apud se Sadducaei, si refutabit hanc hypothesin, quia
 » septem multi sunt, proponemus ei aliam de paucioribus, ut de tribus aut duobus, quã
 » necesse erit admittat, quia quotidie id contingere uidetur, & idem urgebit scrupus:
 » in resurrectione, cuius ex tribus aut duobus erit uxor? Si dicat, primi, nulla erit ualen-
 » tior ratio, cur primi potius quam secundi, sed & cur secundus beneficio priuabitur,
 » qui non minus uoluit legem implere quam primus, & æque de lege bene meritus est
 » ac primus? Si dicat, utriusque, id dei lex non finit, duos fratres (quãtominus plures, ut
 » septem) simul eadem habere uxorem. Neque uidebant alijs responsionibus suæ quæstio-
 » nis satisfactum iri posse, & sic quoque frequenter phariseis ualidas non habentibus respõsio-
 » nes os occluserant, imposuerantque silentium. At longe aliter euenit quam opinabantur.
 » Nam dominus respõsione sua, & eis satisfecit, & silentium imposuit. Errabant enim defe-
 » ctu intelligentiæ scripturarum, & diuinæ potentiæ. Defectu quidem intelligentiæ scrip-
 » tarum: quia lex Moysi de ducendis uxoribus, de ijs solùm intelligenda est, qui in hoc se-
 » culo sunt: non autem etiam de ijs qui in altero: quia in altero neque uiri ducent uxores,
 » neque mulieres nubent, sed erunt uelut angeli dei in caelo. Defectu autem intelligentiæ di-
 » uinæ potentiæ: quia non intelligebant, quod deus seruare poterat, immo seruabat ani-
 » mas, in nouissimo die per resurrectionem cum corporibus excitandas. Quod testimo-
 » nio scripturæ Moseos approbavit (non enim aliam recipiebant) quæ Exodi tertio legitur
 » de ipso Mose: Apparuitque ei dominus in flamma ignis de medio rubi. Et subditur: Et
 » ait: Ego sum deus patris tui, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Atqui si A-
 » braham, Isaac, & Iacob nihil essent, ut ipsi putabant qui animas hominum, perinde ut ca-
 » nium & bouum penitus interire, & ueluti lumem hesternum euanescere arbitrabantur: non dice-
 » ret deus se esse deum eorum, qui penitus nihil essent. Quod & ipsi negare non poterant.
 » Eorum ergo assertio contraria erat scripturis, quas legebant ac recipiebant. Sunt itaque, &
 » eorum uiuunt animæ. nam deus non sic mortuorum, ut opinabantur, sed uiuentium deus est. Hac
 » ratione compressit dominus ora Sadducæorum, qui uenerant ut os eius comprimerent. Nec
 » ab re turbæ mirabantur super doctrinam eius, nam uerè cœlestis erat planèque diuina.
 » Sed nullum non lapidem mouerunt Pharisei, ut in aliquo eum reprehendere possent, qui erat
 » irreprensibilis. Quod ex eo quod subditur à Matthæo, facile intelligitur, deinceps di-
 » cete. ¶ Pharisei autem audientes, quod silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt
 » in unum. Et interrogauit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est
 » mandatum magnum in lege? Ait illi IESVS: Diliges dominum deum tuum ex toto
 » corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, Hoc est maximum, & primum
 » mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
 » In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & propheta. ¶ Quæstio uersabat inter
 » Phariseos

E xo. 1.

209

Pharisæos de mādatis legis, quodnā inter ipsa præcipuum esset, pariter & maximū, neq; super hoc inter se cōueniebant: sed habebāt in quo respondentē apparenter arguerēt. Itaq; cōspirantes simul Pharisæi, quæstionem eam domino proposuerunt, rati se ex responsione nonnihil habituros quod arguere possent, sed sua sefellit eos opinio: sic enim respondit, ut calūniari nullo modo responsum eius potuerint: quod de promptu ex Deuteronomij sexto, ubi sic legimus: Diliges dominum deum tuū, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. dixitq; hoc (ut uerè est) primum & maximum esse in lege mandatum. neque in aliquo cauillari ausi sunt: quinimmo legis doctor, qui accesserat ut tētaret eum, tantum abfuit, ut quicquam in contrariū diciturus hisceret, ut etiā illud ex Marci 12. approbarit, ac dixerit: Bene magister in ueritate dixisti, Mandatum quod secundo loco in lege dei habendū est, subdidit dominus ex Leuitici decimonono: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Et est simile primo, quia ut primum de amore est, ita & hoc de amore: primum de ueritate, secundum de imagine. Faciamus (inquit deus) hominem ad imaginem, & similitudinē nostrā. & hæc est ratio amādī proximū perinde ac seipsum: quia dei imago & similitudo est, & æque quoque ut & ipse, quantum est ex natura. Hæc autē duo mandata adeo sunt insignia, ut ex his duobus mandatis tota lex & prophetæ pendeāt. Et qui ea implet, totam legem implet, & quæcūque prophetæ mandarunt obseruanda. Et hoc quoq; ex Marco approbauit legis doctor, dicens: Diligere proximū, tāquam seipsum, maius est omnibus holocaustis & sacrificijs. In quo (ut uerisimile est) auaros Pharisæos, qui conuenerant ut reprehenderent, ore illius reprehendit dominus, oblationum & sacrificiorum mandata, prima & maxima facientes, ob eam quæ in præcordijs eorum feruebat, auariiā. At cum toties tentatus, & interrogatus suos aduersarios uicit dominus: tandem ostendit eis quis eos uicerit (nam filius dei, sedens in dextera patris: sic enim uisibilis mundo, carne uelatus, & uerus homo pro hominibus factus apparuit, ut tamen patris dexteram non reliquerit) & qui essent, nam inimici sedentis in dextera patris, sic eos de sua diuinitate, et eorum quidem (sic super bonus est) salutis causa, nisi cæca mente fuissent, instruens. Quod subiungit Matthæus, dicens. ¶ Congregatis autem Pharisæis, interrogauit eos IESVS, dicens: Quid uobis uideatur de CHRISTO, cuius filius est? dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum dominum, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid uocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere uerbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare. ¶ Interrogati Pharisæi de CHRISTO, cuius filium esse putarent: responderunt Dauid. et probe quidem, sed secundū carnem: nam Dauidicæ uirginis, de qua dicit Esaias: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. At nihil de generatione CHRISTI supra carnē, ut erāt carnales, & mente crassi cogitabant: & ideo eos corripit per centesimum nonū psalmū, quem & ipsi de CHRISTO esse professo habebant, dicens: Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eū dominum, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellū pedū tuorum? Vbi cum ait: Quomodo Dauid in spiritu uocat: innuit nō Dauid, sed spiritum dei, uocasse eū dominū: Dauid autē ipsius spiritus fuisse instrumentū: ut qui non ageret, sed (ut sic dicam) ageretur: quemadmodum & ceteri prophetæ, per quos spiritus sanctus locutus est. Et utinam cum quippiam agimus, ut cum scribimus aut loquimur, nūquā ageremus: sed ageremur agētes, hoc est diuina patietes sola præstare instrumenta. sed heu miseros, nimī homines sumus, benedictus super omnia deus, & benedicti quos sua dignatus est gratia, & quos suis dignatur (si qui sunt eiusmodi) occupationibus. Spiritus igitur dei mouit prophetam, ut diceret:

Deute. 6.

Mar. 2

Leui. 19.

Gen. 1.

210

Esa. 9.

Psalm. 109.

Dixit dominus domino meo. ubi dominus primo loco patrem significat, secundo loco filium, quem intelligunt esse Messiam: quem cum mouente spiritu David, uocat dominum suum, ipsum esse deum subindicat. Et per hoc, sede a dextris meis, habere cum patre naturam confortium, æquum regnum, paremque maiestatem. Cui autem adiecit: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, per inimicos designabatur per spiritum dei omnia quæ sunt, quæ fuerunt, & quæ uentura traherentur ab æterno conspicientem, illi ipsi Scribæ & Pharisei, & qui præsentibus erant, & qui in terris illi aduersabantur. Porro qui aderant (quos nihilominus ad suam diuinitatem agnoscendam euehebat dominus) cum prophetam non intelligerent, neque haberent quid responderent, præ confusione potius, quam ultrò ac sponte tacuerunt, neque de cætero quisquam eorum ausus fuit dominum interrogare. Nos igitur agnoscimus CHRISTVM nunc, ex David secundum carnem uerum hominem, ex deo deum, et dei filium, non solum secundum diuinitatis naturam, sed & humanam in dextera patris sedentem, cõglorificatum, & conregnantem: per quem, patrem cum ipso in spiritu sancto laudemus, honorificemus, & glorificemus in omnia, & super omnia seculorum secula. Amē.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

- 211 **T**UNC IESVS locutus est ad turbas, & ad discipulos suos dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis, seruate & facite, secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. ¶ Alligant autem onera graua & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. ¶ Omnia uero opera sua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant simbrias. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. ¶ Vos autem nolite uocari rabbi: unus est enim magister uester, omnes autem uos fratres estis. Et patrem nolite uocare uobis super terram: unus est enim pater uester, qui in cœlis est. Nec uocemini magistri, quia magister uester unus est, CHRISTVS. Qui maior est uestro, erit minister uester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. ¶ Væ autem uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines: uos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare. Væ uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. ¶ Væ uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui circumitis mare & aridam, ut faciatis unum profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam uos. 20
- 217 ¶ Væ uobis duces cæci, qui dicitis: quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci: quid enim maius est, aurum, an templum quod significat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Cæci, quid enim maius est, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iuratur in altari, iurat in eo & in omnibus quæ super illud sunt. Et quicumque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in
- cœlo,